

FUNDACJA
BATOREGO

ul. Stawki 10

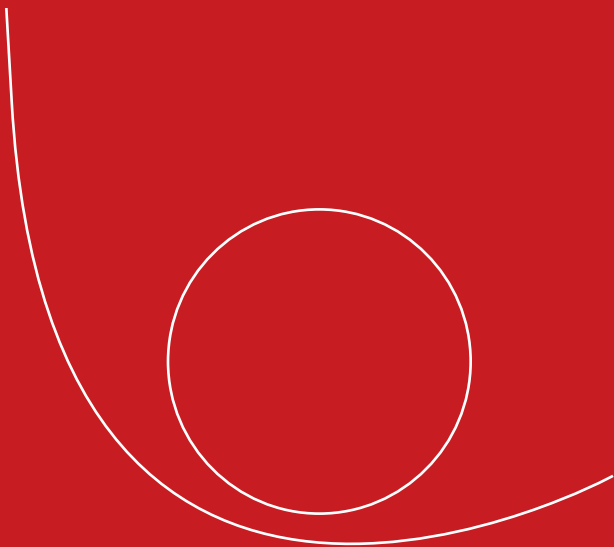

asociace pro mezinárodní otázky
association for international affairs

ЎРАПЕЙСКІ ВЫБАР ДЛЯ БЕЛАРУСІ

Беларусь пасля выбараў Якая будучыня ў рэжыму Лукашэнкі?

Беларусь пасьяля выбараў
Якая будучыня ў рэжыму Лукашэнкі?

Фундацыя імя. Стэфана Баторыя, Варшава
Асацыяцыя міжнародных справаў, Прага
верасень 2006

STEFAN
**BATORY
FOUNDATION**

asociace pro mezinárodní otázky
association for international affairs

Беларусь пасля выбараў Якая будучыня ў рэжыму Лукашэнкі?

Гжэгаж Грамадзкі

Фундацыя імя Стэфана Баторыя, Варшава

Войцех Каноньчук

Фундацыя імя Стэфана Баторыя, Варшава

Любаш Вэсэлы

Асацыяцыя міжнародных справаў, Прага

Фундацыя імя Стэфана Баторыя

Сапяжыньска, 10а

00-215 Варшава

тел.: |48 22| 536 02 00

факс: |48 22| 536 02 20

batory@batory.org.pl

www.batory.org.pl

Перакладчык

Аляксандар Навіцкі

Мастацкая падтрымка над публікацыямі Фундацыі імя Стэфана Баторыя

Марта Куштра

Праект вокладкі

Тэрэса Алешчук

Электронная вёрстка

TYRSA Sp. z o.o.

© Copyright by Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa

Зьмест

Уступ	7
1. Унутраная сытуацыя ў Беларусі	11
1.1. Дзеянні ўладаў	11
1.2. Дзеянні апазыцыі	17
1.3. Высновы й магчымыя сцэнары будучыні	19
1.4. Палітыка Расеі ў дачыненні да Беларусі	21
2. Высновы й сцэнары	25
Сцэнар I	26
Сцэнар II	27
Сцэнар III	28
Сцэнар IV	28
3. Эўрапейскі Зьвяз у дачыненні да Беларусі	29
Рэакцыя Эўрапейскага Зьвязу на выбары	29
Пытаньне візаў	31
Дзеянні чальцоўскіх дзяржаваў	33
ЗША й Канада	34
Магчымыя спосабы дзеянняў Эўрапейскага Зьвязу	34
4. Высновы для Эўрапейскага Зьвязу	36

Уступ

Сакавіцкія прэзідэнцкія выбары 2006 году, праведзеныя беларускімі ўладамі з парушэньнем элементарных прынцыпаў дэмакратыі, сталіся важнай падзеяй, якая зьмяніла сытуацыю ў Беларусі. Гэта ня быў прынцыповы пералом, але сытуацыя зьмянялася як унутры рэжыму, гэтак і ў апазыцыйных цэнтрах, а таксама ў беларускім грамадстве. Дзякуючы падзеям, зьвязаным з выбарамі, Беларусь упершыню ў такім маштабе заўважылі ў Эўрапейскім Зьвязе.

Не зважаючы на прысьпешаньне тэрміну выбараў на некалькі месяцаў, фінансавыя і арганізацыйныя праблемы, рэпрэсіі з боку ўладаў, выбары можна лічыць посьпехам дэмакратычнай апазыцыі (непараўнальным з прэзідэнцкімі выбарамі 2001 г.). Паводле незалежных ацэнак, супольны кандыдат апазыцыі Аляксандар Мілінкевіч атрымаў ад 1/5 да 1/3 галасоў¹. Ягоны твар зрабіўся сымбалам дэмакратычнай апазыцыі ня толькі за мяжой, але – што важней – таксама ў Беларусі. У атмасфэры страху, якая пануе сёньня ў Беларусі, ягоны вынік можна назваць добрым (напрыклад у Чэхаславаччыне да 1989 г. камуністычная партыя атрымоўвала без фальсыфікацыяў да самага канца 99% галасоў).

Апрача Аляксандра Мілінкевіча апазыцыйным кандыдатам быў таксама Аляксандар Казулін. Цяжка адназначна ацаніць ягоную асобу. Гэтак адбываецца

¹ У рапарце мы не падаем дакладных вынікаў дасьледваньняў грамадзкай думкі, бо ў цяперашняй сытуацыі ў Беларусі немагчыма правесці аб'ектыўныя сацыялягічныя дасьледваньні.

ня толькі з прычыны мінуўшчыны гэтага кандыдата, ды няяснага паходжання фінансавых сродкаў на ягоную перадвыбарчую кампанію, але й таму, што як да выбараў, гэтак і непасрэдна пасья іх ён не хацеў паразумецца зь Мілінкевічам, і сьвядома радыкалізаваў сытуацыю.

Не зважаючы на грунтоўную падрыхтоўку рэжыму Лукашэнкі да выбараў здаецца, што для ўлады нечаканасьцю былі падзеі пасья заканчэння галасавання. Ужо ўвечары 19 сакавіка ў Менску сабралася каля 20 тысяч асобаў, не зважаючы на ўсе пагрозы КДБ, што кожнага, хто возьме ўдзел у дэманстрацыі, будучь успрымаць як тэрарыста. У наступныя дні адбыліся пратэсты з удзелам некалькіх тысяч асобаў. Рэжым брутальна ліквідаваў 24 сакавіка намётнае мястэчка на Кастрычніцкім пляцы. Пры выкарыстаньні шумавых гранатаў і сьлезаточнага газу міліцыя расправілася таксама з дэманстрацыяй, зладжанай 25 сакавіка, на ўгодкі абвяшчэння незалежнасьці ў 1918 г. У гэты дзень быў затрыманы Казулін, які павёў дэманстрацыю пад турму, у якой знаходзіліся затрыманыя падчас пратэстаў. На некалькі дзён затрымалі й зьняволілі сотні грамадзян. Камісія дапамогі рэпрэсаваным паведаміла, што ў сувязі з выбарамі 2006 г. рэпрэсіянавалі (зьняволіўшы, звольніўшы з працы альбо выключыўшы з ВНУ) 1200 асобаў.

Такія дзеянні ўладаў хутчэй за ўсё паўплывалі на сьведомасьць ня толькі апазыцыйна настроеных жыхароў Беларусі. Значная колькасьць людзей не задаволеная кантрактнай сыстэмай, якая дазваляе дзяржаве як працадаўцы большасьці беларусаў – зьвільняць працоўных без усялякага абгрунтаваньня праз год.

У адрозьненні ад рэжыму Лукашэнкі многія беларусы за збліжэньне з Эўрапейскім Зьвязам. Зьмяншаецца група людзей, якія тужаць па СССР, які Лукашэнка надалей лічыць узорам. Аднак хутка ўзрастае колькасьць карыстальнікаў інтэрнэту й мабільных тэлефонных сеткаў (больш як 5 мільёнаў абанэнтаў на 10 мільёнаў жыхароў), а гэта паказвае, што беларусы адкрытыя на новыя тэхналягіі і ўдзельнічаюць у працэсе глябалізацыі.

Гэтка пазыцыя можа спрыяць актывізацыі беларускага грамадства, асабліва ў выпадку калі дэмакратычная апазыцыя надалей будзе актыўная й здольная пераконваць звычайных людзей, што яна можа быць альтэрнатывай для цяперашняй улады. Такое разьвіцьвё сытуацыі магло б прывесць да зьмяншэньня вельмі вялікай на сёньня колькасьці грамадзян, якіх палітыка не цікавіць, і якія не зьяўляюцца прыхільнікамі ні ўлады, ні апазыцыі. Антырэжымныя дэманстрацыі (напрыклад у выніку эканамічных цяжкасьцяў) маглі б сабраць значна болей людзей.

Беларусь не зьяўляецца першаплянавай праблемай Эўрапейскага Зьвязу, але йснаваньне ў Эўропе аўтарытарнага рэжыму зь лідэрам, які можа пажыцьцёва выконваць сваю функцыю, нараджае глыбокую занепакоенасьць.

Нараджаюцца пытаньні, тры зь якіх здаюцца найважнейшымі. Першае датычыць прывязанасьці да дэклараваных прынцыпаў, сярод якіх правы чалавека й дэмакратыя займаюць галоўнае месца. Другое зьвязанае з эфэктыўнасьцю замежнай палітыкі Эўразьвязу – з Эўрапейскай палітыкай добрасуседства. Нарэшце, трэцяе пытаньне датычыць зносінаў Зьвязу з Расеяй. Апошняя праблема пачынае набываць дадатковае значэньне з увагі на дыямэтральна розныя ацэнкі сакавіцкіх выбараў у Беларусі, з боку Эўразьвязу й Расеі. Зьвяз адназначна назваў выбары недэмакратычнымі (гэткай была й пазыцыя ЗША), а вось Расея прызнала іх цалкам дэмакратычнымі. Прэзыдэнт Уладзімір Пуцін на наступны дзень пасля галасаваньня даслаў Лукашэнку віншаваньні з перамогай у выбарах, а міністар замежных справаў Сяргей Лаўроў сказаў, што выбары былі праведзеныя сумленна, і іхныя вынікі павінны быць прызнаныя ўсімі. Новая сытуацыя, якая паўстала пасля прэзыдэнцкіх выбараў у Беларусі, схіляе Эўразьвяз да далейшых дзеяньняў. Іхны маштаб залежыць ад жаданьня займацца пытаньнямі непасрэднага суседа.

Рапарт зьяўляецца працягам рапарту *Актыўна й супольна*, апублікаванага ў студзені 2006 году, у якім была дадзена ацэнка сытуацыі перад выбарамі й прапановы для палітыкі Эўразьвязу ў дачыненьні да Беларусі. Большасьць

Беларусь пасля выбараў

Якая будучыня ў рэжыму Лукашэнкі?

зь іх застаецца актуальнай². У новым рапарце мы засяродзім сваю ўвагу на ацэнцы таго, што здарылася цягам шасьці месяцаў, якія мінулі ад беларускіх прэзыдэнцкіх выбараў. Тэкст зьяўляецца таксама спробай прагнозу разьвіцьця падзеяў як у Беларусі, гэтак і ў палітыцы Расеі ды Эўрапейскага Зьвязу адносна гэтай краіны на бліжэйшы год.

² Гжэгаж Грамадзкі, Любаш Вэсэлы, *Актыўна й супольна. Эўразьвяз у дачыненні да Беларусі на будучыню*, Варшава–Прага 2006, <http://www.batory.org.pl/doc/aktyuna.pdf>.

1. Унутраная сытуацыя ў Беларусі

1.1. Дзеянні ўладаў

Аляксандар Лукашэнка і прадстаўнікі ягонага рэжыму разумеюць, што ўладу яны ўтрымалі ня толькі дзякуючы фальсыфікацыі галасавання, але й дзякуючы рэпрэсіям, якія пачаліся пасля выбараў. У выніку апошніх выбараў Лукашэнка апынуўся небяспечна блізка да тонкай лініі, якая аддзяляе «мяккі» аўтарытарны рэжым ад рэжыму, які абавіраецца перадусім на гвалце й рэпрэсіях. У выніку рэжым Лукашэнкі штораз больш залежны ад сілавых структур.

Рэпрэсіі ў дачыненні да апазыцыі й грамадзянскай супольнасці

Дзеянні рэжыму ў дачыненні да апазыцыі й незалежных асяродзьдзяў пасля выбараў пачалі быць больш жорсткімі. Аляксандар Казулін у ліпені 2006 году быў прысуджаны да пяці з паловай гадоў знявольнення. Прычынай такога высокага прысуду была відавочна боязь Лукашэнкі, што Казуліна можа падтрымаць Расея. Аляксандар Мілінкевіч правёў у турме некалькі тыдняў, як і некаторыя іншыя лідэры апазыцыі. Аднак ён не атрымаў высокага прысуду. Тлумачэннем можа быць тое, што ўлады ня хочуць ствараць вобразу пакутніка. Вялізнае значэнне мае факт, што Мілінкевіч быў вядомы ў Эўропе й Злучаных Штатах, прыяманы лідэрамі заходніх дзяржаваў.

Чарговыя месяцы пасля выбараў прынеслі далейшыя рэпрэсіі. Працягваецца атака на тое, што засталася ад няўрадавых арганізацыяў, газет і партыяў. Пра гэта сьведчаць хаця б травеньская прапанова міністэрства юстыцыі адносна ліквідацыі Беларускага хельсінскага камітэту, ліпеньскі аб'яднаўчы зьезд прарэжымнай Камуністычнай Партыі Беларусі (КПБ) з Партыяй Камуністаў Беларусі (ПКБ) – дагэтуль адной з найбуйнейшых апазыцыйных партыяў – ці рэгулярныя рэпрэсіі ў дачыненні да кіраўніцтва дэлегалізаваных уладаў Зьвязу палякаў Беларусі. Асабліва сымптаматычныя драконскія пакараньні (да двух з паловай гадоў знявольенья) прымененыя ў жніўні ў дачыненні да чатырох чальцоў незарэгістраванай арганізацыі Партнэрства, якія спрабавалі правесці назіраньне за выбарамі. Усё гэта паказвае, што рэжым баіцца любой незалежнай дзейнасьці, асабліва нелегальнай (усё ж людзей, якія дзейнічаюць нелегальна нашмат цяжэй напалохаць).

Кантроль над людзьмі рэжыму

Аляксандар Лукашэнка стараецца захаваць намэнклятурных прадстаўнікоў на ўсіх узроўнях у безупынным страху, даючы зразумець, што яны ў любы момант могуць страціць сваю пазыцыю і трапіць у турму. Гэта таксама можа быць прычынай прыняцьця новага антыкарупцыйнага закону, які дазваляе караць ня толькі замежных грамадзян і кандыдатаў у прэзыдэнты, але таксама прадстаўнікоў мясцовых уладаў, выкладчыкаў ВНУ, мэдыкаў і чальцоў вышэйшай палаты парламэнту. Аднак ня трэба ўспрымаць новых правілаў як элемент барацьбы з карупцыяй, бо ўся сыстэма ўлады ў Беларусі пабудаваная на карупцыі. Чыноўнікі на розных узроўнях дзейнічаюць па-за правам і гэтакім чынам узбагачаюцца. Таму кожнага зь іх можна абвінаваціць у злачынстве. Гэта дае Лукашэнку пачуцьцё кантролю над чыноўніцкім апаратам. Аднак такія дзеянні зьяўляюцца адначасова прыкладам недаверу дыктатара да сваёй бюракратыі.

Эканамічная сытуацыя

Асновай трываньня рэжыму зьяўляецца адносна добрая эканамічная сытуацыя. Паводле афіцыйных зьвестак, у першай палове 2006 году рост ВВП склаў 10,1%. Карысныя эканамічныя ўмовы ў вялізнай меры залежаць ад імпартаваньня з Расеі па вельмі нізкіх цэнах газу, і перадусім нафты, якая па-

сяля перапрацоўкі на беларускіх камбінатах трапляе на рынак Эўрапейскага Зьвязу ў выглядзе нафтапрадуктаў. Эканамічны рост абапярты на вытворчасці некалькіх прадпрыемстваў. Астатняя эканоміка ў значна горшым стане. Зусім нерэфармаваны застаецца сельскагаспадарчы сэктар – большасьць калгасаў прыносяць страты, таму іх мусіць падтрымваць дзяржава.

Беларусь імпартуе з Расеі ўтрая болей нафты, чым спажывае (у 2005 годзе 19,2 млн тон пры 6,7 тон спажытых). Лішак пасьля перапрацоўкі на Мазырскім і Новаполацкім нафтакамбінатах высылаюць на экспарт. Эканамічная эфэктыўнасьць гэтай мадэлі вынікае перш за ўсё з факту, што цана барэлі нафты, прадаванай Беларусі, на 35% ніжэйшая за цану для іншых дзяржаваў рэгіёну, ды й падатак на экспарт нафты й нафтапрадуктаў у Беларусі на каля 100 даляраў за тону ніжэйшы чым у Расеі. Таму расейскім вытворцам выгадна дасылаць сыравіну Беларусі (расейска-беларуская мытная мяжа не йснуе), а потым экспартаваць яе на Запад. Так што можна сказаць, што дзейная практыка на руку як рэжыму Лукашэнкі, гэтак і расейскаму бізнэсу. У выніку ў 2004 годзе амаль 25% усяго беларускага экспарту прыпала на нафту й нафтапрадукты. Цяпер удзел нафты й нафтапрадуктаў у экспарце несумненна яшчэ вышэйшы. Гэты вынік нагадвае сытуацыю дзяржаваў, якія абапіраюць сваю эканоміку на экспарце энэргарэсурсаў, напрыклад Расеі. Парадокс у тым, што Беларусь карыстаецца нафтавым бумам ня маючы ўласных энэргарэсурсаў.

Беларусь купляе расейскі газ па цане каля 47 даляраў за 1000 м³. Яна не нашмат вышэйшая за ўнутрырасейскую цану, і значна ніжэйшая за цану, якую плацяць іншыя дзяржавы СНД, у тым ліку найвярнейшыя саюзьнікі Расеі на постсавецкім абшары (такія як Армэнія, якая плаціць 110 даляраў за 1000 м³), а тым болей краіны Эўразьвязу. Улічваючы ўзровень паставак газу й нафты ў 2005 годзе, гэта азначае, што Расея *de facto* датуе беларускую эканоміку сумай як мінімум 2,5 млрд даляраў, а гэта каля 8–9% ВВП краіны. Датаваньне беларускай эканомікі цягам апошніх гадоў азначала фактычную падтрымку рэжыму Лукашэнкі. Пасьля заканчэньня прэзыдэнцкіх выбараў выявілася, што Расея зьбіраецца павысіць цэны газу для Беларусі.

Дзякуючы вялікаму ўдзелу перапрацаванай нафты ў агульным аб'ёме экспарту сыстэматычна расьце значэньне Эўрапейскага Зьвязу ў замежным гандлі Беларусі. Згодна з афіцыйнай статыстыкай цягам першых пяці месяцаў 2006 году беларускі экспарт у краіны Эўразьвязу ўзрос да 50,4% (у той самы час экспарт у Расею склаў 35,8%). Тым самым Зьвяз аказваецца найважнейшым рынкам збыту для беларускага экспарту, прычым экспарт у Эўразьвяз дае нашмат большы прыбытак, чым часта датаваны экспарт у Расею.

Замежная палітыка ў дачыненні да Расеі

Пасля сакавіцкіх выбараў рэжым Лукашэнкі стараецца захаваць максымальную незалежнасьць ад Крамля і адначасова захаваць расейскія датацыі для беларускай эканомікі (перадусім дзякуючы продажу таннах энэргарэсурсаў). Гэта сталая палітыка Лукашэнкі, заўважная як мінімум некалькі гадоў. Яна была праяўленая у нязгодзе на перадачу Расеі сеткі газаводаў на тэрыторыі Беларусі, не зважаючы на пагрозы Газпрому адносна павышэньня цаны на газ.

Беларускія ўлады ў сярэдзіне чэрвеня 2006 году ўвялі частковы мытны кантроль на мяжы з Расеяй, што несуненна перашкаджае тавараабароту з Расеі ў Беларусь і транзіту расейскіх тавараў у Эўразьвяз. Такія паводзіны беларускіх уладаў можна тлумачыць жаданьнем здабыцьця казырнай карты ў размовах на тэму магчымага павышэньня Расеяй цэнаў нафты й газу для Беларусі.

Дагэтулешняя практыка паказвае, што перад кожнымі выбарамі альбо рэфэрэндумам у Беларусі нарастае афіцыйная рыторыка Менску адносна пэрспектываў аб'яднаньня Беларусі й Расеі. Адначасова беларускія ўлады не зацікаўленыя інтэграцыяй з Расеяй, а толькі падтрыманьнем ілюзіі йснаваньня Саюзнай дзяржавы, што прыносіць ім канкрэтную карысьць у эканамічнай сфэры. Танная расейская сыравіна была важным аргумэнтам за захаваньне Беларуссю інтэграцыйнай рыторыкі.

Цягам апошніх гадоў Лукашэнку гэта спрытна ўдавалася, а Крэмль ня маючы альтэрнатывы і не жадаючы выкарыстоўваць у якасьці сродка націску на

рэжым у Менску больш жорсткія аргументы, быў вымушаны выражаць згоду на навязаныя яму правілы гульні. Калі ў верасьні 2002 году Ўладзімір Пуцін прапанаваў тры варыянты аб'яднаньня (уваход Беларусі ў склад Расеі, інтэграцыя паводле мадэлі Эўразьвязу, рэалізацыя дамовы з 1999 г. пра стварэньне Саюзнай дзяржавы), што мела сыгналізаваць актывізацыю расейскай палітыкі адносна інтэграцыі зь Беларусью, гэта сустрэлася зь цьвёрдым супрацівам Лукашэнкі. Ён з абурэньнем абвінаваціў Расею ў імперыялізьме і адказаў, што ягоная краіна ніколі ня будзе адной з расейскіх абласьцей. Сытуацыя паўтарылася ў лютым 2004 году, калі пасля фіяска перамоваў аб продажы Расеі Белтрансгазу Газпром на некалькі дзён закруціў Беларусь газавы кран.

Беларуска-расейскія размовы пра фармалізацыю Саюзнай дзяржавы Беларусі й Расеі вядуцца ад 1999 году. Згодна з плянам, у 2006 годзе павінны правесцьці рэфэрэндум аб прыняцьці Канстытуцыйнага акту саюзнай дзяржавы. У перамовах паявілася як мінімум некалькі спрэчных пунктаў. Лукашэнка не згадзіўся між іншым на стварэньне адзінага эмісійнага цэнтру супольнай валюты Саюзнай дзяржавы, і абвесьціў, што Беларусь «ніколі ня выразіць згоды на стварэньне Саюзнай дзяржавы з Расеяй са шкодай для свайго сувэрэнітэту». Бескампрамісныя выказваньні Лукашэнкі вынікаюць з імкненьня Менску не дапусьціць прыняцьця Канстытуцыйнага акту, які будзе азначаць поўную залежнасьць Беларусі ад Расеі, а тым самым страту Лукашэнкам дагэтулешнай неабмежаванай улады. У афіцыйнай рыторыцы Беларусь аднак сьцьвярджае, што інтэграцыя з Расеяй будзе магчымай выключна пры роўнапраўнасьці абодвух бакоў, што несумненна не прыймальна для Масквы. Тым самым Менск фактычна некалькі ўжо гадоў сабатэе працэс паўставаньня рэальнай інтэграцыі. Пры гэтым ён імкнецца падтрымаць ілюзію самога працэсу, выцягваючы з гэтага максымальныя карысьці ў эканамічнай сфэры, адначасова не адмаўляючыся ні ад якіх элемэнтаў уласнай дзяржаўнасьці. Палітыка Менску, такім чынам, мае на мэце захаваньне дагэтулешнай неакрэсьленай сытуацыі ў працэсе беларуска-расейскай інтэграцыі.

Узровень падтрымкі беларускага грамадства да ўваходу ў склад Расеі штараз ніжэйшы. Гэта азначае, што парадаксальна палітыка Лукашэнкі прычынілася да росту ідэнтыфікацыі беларусаў са сваёй дзяржавай, і іхняй прывязанасці да сувэрэнітэту.

Аўтарытарныя ды антызаходнія дзяржавы

Апрача складаных зносінаў з Расеяй, Беларусь падтрымвае актыўныя зносіны толькі зь недэмакратычнымі дзяржавамі, прычым у дадзеным выпадку асаблівае месца займаюць вайсковыя зносіны. Дамова аб супрацоўніцтве ў галіне вайсковых тэхналогіяў была падпісаная падчас візыту антызаходняга папулістычнага прэзydэнта Вэнэсуэлы Хуга Чавэза ў Менск пад канец ліпеня 2006 г. Прымушае таксама задумацца адначасовы візыт у Менск міністра гандлю Ірану і расейскага міністра абароны Сяргея Іванова пад канец красавіка 2006 г.

Апрача Ірану й Вэнэсуэлы Беларусь захоўвае блізкія кантакты з Кубай. Здаецца, супрацоўніцтва з гэтымі краінамі цягам апошніх месяцаў пачынае быць штараз больш шчыльным. Лукашэнка ахвотна прыймае антыамэрыканскую/антызаходнюю рыторыку Хуга Чавэза, Фідэля Кастра і прэзydэнта Ірану Махмуда Ахмадынэджада. Разьвіваецца таксама супрацоўніцтва Беларусі з Кітаем, між іншым у галіне бясьпекі, дзе адной з тэмаў зьяўляюцца супольныя дзеянні па барацьбе зь нявыгаднай інфармацыяй у інтэрнэце (у першым паўгодзьдзі 2006 г. Беларусь атрымала з Кітаю абсталяваньне дзеля фільтраваньня інтэрнэту вартасьцю амаль 21 млн даляраў).

Замежная палітыка ў дачыненні да Захаду

У палітыцы ў дачыненні да Захаду надалей дамінуе нэгатыўная рыторыка. Гнеўную рэакцыю Лукашэнкі выклікалі санкцыі накладзеныя Эўрапейскім Зьвязам, Злучанымі Штатамі й Канадай. Прадстаўнікі рэжыму прыгразілі, што накіруюць у страсбурскі Трыбунал па правах чалавека справу пазбаўленьня іх права паездкаў. Гратэскай была чэрвеньская спроба беларускіх уладаў зама-розіць рахункі Джорджа Буша і сакратар абароны Кандалізы Райс у Беларусі, што мела быць адказам на амэрыканскія санкцыі па замарожанні рахункаў прадстаўнікоў беларускага рэжыму ў ЗША. Менск прыгразіў таксама, што амэ-

рыканскім і канадзкім пасажырскім самалётам будзе забаронена пралятаць над беларускай тэрыторыяй. Гэта фактычна адзіныя «санкцыі ў адказ», якія можа сабе дазволіць Беларусь.

Як і цягам апошніх гадоў надалей працягваюцца спробы дыскрэдытаваць дыпляматаў зь дзяржаваў Эўразьвязу. Прыкладам такіх дзеяньняў было ліпеньскае абвінавачваньне латыскага дыплямата ў распаўсюджваньні парнаграфіі, і сюжэт у дзяржаўнай тэлевізіі пра ягоную сустрэчу зь іншым мужчынам. Усё гэта адбывалася ў той час, калі Латвія замест Аўстрыі, якая ня мае амбасады ў Менску – рэпрэзэнтавала Эўразьвяз у Беларусі падчас аўстрыйскай прэзыдэнцыі. Занепакоенасьць могуць таксама выклікаць нявысьветленыя дагэтуль сьмерці польскага й летувіскага дыпляматаў.

1.2. Дзеяньні апазыцыі

Адносна вялікі посьпех апазыцыі падчас выбараў быў магчымы дзякуючы супольным дзеяньням большасьці апазыцыйных асяродзьдзяў на карысьць Аляксандра Мілінкевіча³. Выключэньнем было асяродзьдзе прыхільнікаў Аляксандра Казуліна. Аднак пасьля выбараў у шэрагах дэмакратычнай апазыцыі прыхільнай да Мілінкевіча адбыліся разломы. Можна ўжо казаць пра бачныя сымптомы распаду перадвыбарчай кааліцыі. Супраць Мілінкевіча ў якасьці лідэра апазыцыі пасьля прэзыдэнцкіх выбараў выступаюць Аб'яднаная Грамадзянская Партыя (АГП) і яе лідэр Анатоль Лябедзька. Лідэр АГП прапанаваў склікаць Кангрэс Дэмакратычных Сілаў як восеньню 2005 году, які вылучыў супольнага кандыдата на прэзыдэнцкія выбары. Аднак заклік гэты не сустрэўся з шырокай падтрымкай. Няснай застаецца таксама пазыцыя камуністаў, лідэрам якіх зьяўляецца Сяргей Калякін, Немагчыма адназначна сказаць, ці праз паўгода пасьля выбараў яны надалей падтрымваюць Мілінкевіча. Цяжка было спадзявацца поўнай еднасьці апазыцыйных асяродзьдзяў, аднак маштаб дэкампазыцыі гэтага лягеру вялікі.

³ Гл. W. Konończuk, *Towards Unity. Belarusian Opposition Before the Presidential Election 2006*, Warsaw 2005, <http://www.batory.org.pl/doc/towards-unity.pdf>.

Бачныя таксама канфлікты пакаленьняў у дагэтулешніх палітычных групоўках, асабліва ў Беларускам Народным Фронце. Маладыя дзеячы хочучь каб старэйшыя лідэры падзяліліся зь імі ўплывамі ўнутры партыяў. Аднак нашмат важнейшай зьявай здаецца паяўленьне новай групы людзей (многія зь якіх – прадстаўнікі маладога пакаленьня) дагэтуль адсутных у палітыцы. Гэта вынік іхняй дзейнасьці ў перадвыбарчай кампаніі Мілінкевіча і ўдзелу ў паслявыбарчых пратэстах (такіх як намётнае мястэчка ў Менску, вулічныя дэманстрацыі, *флэш мобы*). Вялікая група гэтых людзей гатовая да нелегальнай дзейнасьці.

У гэтым кантэксьце важнымі здаюцца спробы стварэньня Аляксандрам Мілінкевічам Руху за свабоду – шырокай грамадзкай ініцыятывы зьнізу, якая групавала б праціўнікаў рэжыму. Пакуль што такія дзеянні не прынеслі значных вынікаў. Адною з найважнейшых прычын, якія тармозяць паўстаньне руху, зьяўляюцца зносіны паміж новапаўсталай ініцыятывай і чальцамі дагэтулешняй кааліцыі дэмакратычных сіл. Многія апазыцыйныя палітыкі баяцца, што новы рух мог бы прывесці да іх маргіналізацыі ў апазыцыйных асяродзьдзях і тым самым не зацікаўленья яго ўзьнікненьнем. Ім не адпавядае таксама тое, што Мілінкевіч быў бы натуральным лідэрам такой ініцыятывы.

Вялікае значэньне мае замежная дзейнасьць апазыцыі. Мілінкевіч правёў шэраг размоваў на вышэйшым узроўні ў Брусэлі, Варшаве, Празе, Парыжы, Бэрліне, Вільні, Вене і Стакгольме.

Візыты ў шматлікіх сталіцах ня толькі дазваляюць захаваць зацікаўленасьць эўрапейскіх палітыкаў Беларуссю, але й даюць магчымасьць размаўляць зь імі пра канкрэтныя справы важныя для жыхароў гэтай краіны (такіх як візы, ці стыпэндый для беларускіх студэнтаў), пра якія рэжым ня хоча альбо ня мае з кім размаўляць. Аднак трэба зазначыць, што Мілінкевіча часам крытыкавалі за надта частыя замежныя паездкі і надта малую колькасьць візытаў у розных рэгіёнах Беларусі.

1.3. Высновы й магчымыя сцэнары будучыні

Дзеянні ўладаў

Эканамічная сытуацыя будзе мець вырашальнае значэнне дзеля стабільнасці рэжыму ў Беларусі. Улады ў Менску разумеюць, што грамадзкія хваляванні ў буйным маштабе могуць паявіцца ў выпадку эканамічнага крысысу. Рэжым Лукашэнкі ня можа ўтрымаць улады без палітычнай і асабліва эканамічнай падтрымкі з боку Расеі, а падтрымка гэтая праяўляецца ў нізкіх цэнах нафты й газу. Небяспечным для рэжыму быў бы перадусім рост праблемаў з выключаннем пэнсіяў, што паявілася апошнім часам.

Дзеянні рэжыму ў дачыненні да апазыцыі й незалежных асяродзьдзяў будуць безумоўна нарастаць. Нельга выключыць знявольнення Аляксандра Мілінкевіча, асабліва калі яму ўдасца кансалідаваць апазыцыю. Лукашэнка будзе таксама працягваць атакі на незалежныя грамадзкія арганізацыі, мэдыі й палітычныя партыі. Можна спадзявацца, што невыгодныя НДА ды апазыцыйныя партыі будуць бяз дай прычыны дэлегалізавацца й выціскацца на пабочча.

Лукашэнка несумненна пастараецца кантраляваць бюракратыю пры дапамозе выбарачных акцыяў рэпрэсіяў у дачыненні да яе прадстаўнікоў. Пытаннем застаецца, як гэта паўплывае на сярэднія й ніжэйшыя ўзроўні намэнклатуры, якія не абавязкова суцэльна падтрымваюць рэжым. Ня можна выключыць, што ў выпадку калі апазыцыя будзе мець сілы, паявіцца лібэральнае, маладзейшае крыло намэнклатуры, якое захоча з апазыцыяй размаўляць.

У замежнай палітыцы не належыць чакаць асаблівых зьменаў. У дачыненні да Расеі Лукашэнка будзе старацца выкарыстоўваць тую самую стратэгію што й апошнімі гадамі: будзе захоўваць як найшырэйшую незалежнасць пры адначасовым запэўніваньні сабе максымальнага эканамічнага карысцяў. Палітыка беларускага рэжыму ў дачыненні да Расеі будзе мець рэактыўны характар. Лукашэнка будзе чакаць крокаў з боку Расеі, і пастараецца мінімалізаваць

магчымыя страты, бо ён разумее, што ягоная пазыцыя не такая ўжо й слабая, бо Расея па беларускім пытанні мае абмежаванае поле манэўру. У выпадку рашучай пазыцыі ў дачыненні да Лукашэнкі нельга выключыць, што ён зладзіць рэфэрэндум адносна лёсу саюзнай дзяржавы з запланаванай адмовай ад гэтай мадэлі. Лукашэнка мог бы тады выконваць ролю адзінга гаранта беларускага сувэрэнітэту, і старацца здабыць шырэішую грамадскую падтрымку. А вось паварот рэжыму ў бок Эўрапейскага Зьвязу можна выключыць. Трэба спадзявацца далейшага разьвіцця зносінаў з аўтарытарнымі дзяржавамі антызаходняй арыентацыі. Аднак трэба падкрэсьліць, што для гэтых краін Беларусь зьяўляецца прываблівым партнёрам галоўным чынам з увагі на яе блізкія кантакты з Расеяй. Пагаршэньне зносінаў на лініі Менск-Масква магло б ускладніць супрацоўніцтва рэжыму Лукашэнкі зь Іранам ці Вэнэсуэлай.

Дзеянні апазыцыі

Здаецца малаверагодным захаваньне перадвыбарчай кааліцыі апазыцыйных сіл у яе поўным памеры. Рэжым будзе ліквідаваць дагэтулешнія партыі, да таго ж яны малаэфэктыўныя й не карыстаюцца даверам грамадства. Таму можна спадзявацца сур'ёзных канфліктаў у асяродзьдзі апазыцыі. Як АГП, гэтак і сацыял-дэмакраты Казуліна хутчэй за ўсё пастараюцца выступаць самастойна й не падтрымаюць мілінкевічавага Руху за свабоду. Няяснай здаецца будучыня ПКБ Калякіна. На лякальным узроўні вядуцца размовы пра супольны ўдзел АГП, камуністаў і сацыял-дэмакратаў у мясцовых выбарах, якія адбудуцца ў студзені 2007 г. Магчымае стварэньне нейкай кааліцыі палітыкаў, якія будуць шукаць падтрымкі ў Маскве.

Адкрытым застаецца пытаньне пра магчымасьць стварэньня Мілінкевічам новай кааліцыі абапёртай не на старых структурах дэмакратычных партыяў, а на грамадзкім руху зьнізу. Для Мілінкевіча небясьпечнай была б сытуацыя, у якой беларускае грамадства бачыла б у ім лідэра, створанага Захадам, нацыяналіста, якога падтрымвае БНФ, і праціўніка Расеі. Таму надзвычай важна, каб ён змог прадставіць сябе як лідэра розных грамадзкіх групаў, ня толькі з заходняй, але і ўсходняй часткі краіны, які хоча супрацоўнічаць як з Эўразьвязам, гэтак і з Расеяй.

1.4. Палітыка Расеі ў дачыненні да Беларусі

Расея ня першы ўжо год стараецца здабыць кантроль над Беларусью па ключавых для сябе пытаннях, перадусім у справе транзыту ўласнай сыравіны – газу й нафты – у краіны Эўразьвязу, а таксама імкнецца пераняць беларускія энэргетычныя актывы. Стратэгія Крамля пасьля прэзыдэнцкіх выбараў у Беларусі застаецца нязьменнай, аднак значна ўзмоцніліся націскі на Менск. Расейскія дзеянні надалей сустракаюцца з супрацівам Аляксандра Лукашэнкі.

Значэньне Беларусі для Расеі

Расея па сутнасьці – адзіная дзяржава, якая шмат гадоў як падтрымвае беларускі рэжым на міжнароднай арэне, запэўніваючы яму гэтакім чынам аднабаковую легітымізацыю. Пасьля сакавіцкіх выбараў, калі ў Эўразьвязе й Злучаных Штатах узьнялася хваля крытыкі, што галасаваньне ня мела нічога супольнага з дэмакратычнымі прынцыпамі, расейская Дума ў адмысловай заяве запратэставала супраць умяшальніцтваў ва ўнутраныя справы Беларусі і «непавазе некаторых заходніх дзяржаваў да выбару беларусаў».

У сувязі з празаходнімі тэндэнцыямі ў палітыцы Грузіі, Малдовы і Украіны (бачныя ў выпадку апошняй не зважаючы на тое, што да ўлады дайшоў прэм'ер Віктар Януковіч), Беларусь робіцца для Крамля дзяржавай асаблівага значэньня. Таму расейская ўладная эліта вельмі заклапочаная магчымай зьменай улады ў Менску. Лукашэнка выдатна ведае настроі ў Расеі. Ён можа таксама разьлічваць на добразычлівасьць лякальных элітаў у вялікай частцы расейскіх рэгіёнаў і некаторых асяродзьдзяў у Маскве, якія абараняюць ягоныя інтарэсы. Крамлю ілюзія беларуска-расейскай інтэграцыі дазваляе падтрымоўваць у грамадстве перакананьне, што Расея надалей здольная ўплываць на постсавецкі абшар, і зьяўляецца прываблівай для дзяржаваў СНД. Афіцыйная прапаганда супрацьпастаўляе добрыя зносіны зь Беларусью і дрэнныя з Грузіяй ці Украінай. У выніку падчас прэзыдэнцкіх выбараў Расея падтрымала Лукашэнку, хаця адначасова яна ўстрымоўвалася ад адкрытага ўмяшальніцтва ў іх працэс. Расея ня мае сёньня ў Беларусі палітычнага запячча, якое магло б быць альтэрнатывай, для сучаснай улады. Аднак гэта не

азначае, што яна ня робіць спробаў падтрымаць розных палітыкаў, таксама з мэтай запалохваньня Лукашэнкі.

Расея ўспрымае Беларусь як краіну зь вялізным геастратэгічным значэньнем, ключавую для яе бясьпекі, і адначасова ў якасьці буфарнай дзяржавы, якая аддзяляе Расейскую Фэдэрацыю ад NATO. У сучаснай палітычнай сытуацыі ў Эўропе падобнае мысьленьне, характэрнае як расейскім вайскоўцам, гэтак і значнай частцы палітычных элітаў, трэба прызнаць анахранізмам. Абарончая прастора Беларусі шчыльна зінтэграваная з расейскай, а беларускія прадпрыемствы вайсковага сэктару на 70% працуюць на патрэбы расейскай арміі. Расея мае на тэрыторыі Беларусі два ключавыя мілітарныя аб'екты: станцыю раньняга папярэджаньня перад ракетнай атакай у Баранавічах і Цэнтар сувязі Ваенна-марскога флоту ў Вілейцы.

У выніку вайсковая галіна зьяўляецца той сфэрай, якая ў беларуска-расейскім супрацоўніцтве ў рамках Саюзнай дзяржавы найлепей дзейнічае. Дадаткова Беларусь ад 1993 г. зьяўляецца чальцом Арганізацыі Дамовы аб калектыўнай бясьпекцы, у якой ролю неабвержнага лідэра выконвае Расея⁴.

На вайсковае супрацоўніцтва Менску й Масквы дагэтуль не ўплывалі міні-крызысы ў двухбаковых палітычных зносінах. У сярэдзіне чэрвеня 2006 году – празь некалькі тыдняў, як Газпром казаў пра павышэньне цаны за газ – у Беларусі адбыліся найбуйнейшыя ад 1991 году расейска-беларускія манэўры. Ведамства абароны абедзвюх краінаў казалі таксама, што ў бліжэйшым часе будзе падпісанае пагадненьне аб стварэньні супольнай сыстэмы супрацьпаветранай абароны. А ў красавіку 2006 году Расея перадала Беларусі сыстэму супрацьракетнай абароны С-300. Гэтыя дзеяньні зьяўляюцца прыкладам інтэнсыфікацыі вайсковага супрацоўніцтва незалежна ад пагаршэньня палітычнага клімату. Пры

⁴Арганізацыя Дамовы аб калектыўнай бясьпекцы (АДКБ) паўстала ў траўні 1992 году ў якасьці Дамовы аб калектыўнай Бясьпекцы СНД. Яе галоўнай статутнай мэтай зьяўляецца калектыўная абарона чальцоўскіх дзяржаваў. У траўні 2002 году Дамову інстытуцыяналізавалі ў міжнародную арганізацыю. На сёньня чальцамі АДКД зьяўляюцца: Расея, Беларусь, Армэнія, Казахстан, Кіргістан, Таджыкістан і Узбэкістан.

прыняцці рашэнняў адносна палітыкі палітыкі ў дачыненні да Беларусі Масква несумненна бярэ пад увагу сымбалічнае значэнне гэтай краіны для сваёй бяспекі. Расейскія мілітарныя аб'екты стратэгічнага значэння, размешчаныя на беларускай тэрыторыі нельга было б так хутка перанесці ў Расею.

Энэргетычныя пытанні

Пасля сакавіцкіх прэзідэнцкіх выбараў Крэмль не змяняў радыкальна сваёй палітыкі ў дачыненні інтэграцыі зь Беларусьсю. З боку расейскіх уладаў мы надалей назіраем хутчэй інтэграцыйную рыторыку, чым стратэгічныя дзеянні. Масква разумее, што яна ня мае дастаткова эфектыўных інструментаў уплыву на Менск. Аднак разумее таксама, што для беларускай эканомікі ключавое значэнне маюць пастаўкі таннай нафты і недарагога газу з Расеі. Таму ўлады стараюцца аказаць націск на Лукашэнку, і прымусяць яго падпарадкавацца, пагражаючы павышэннем цэнаў сыравіны.

У красавіку 2006 году, ужо пасля заканчэння прэзідэнцкіх выбараў, Газпром абвясціў, што ад студзеня 2007 году ён мае намер павысіць цану прадаванага Беларусі газу. Канкрэтная цана яшчэ канчаткова ня ўсталеная, хаця кіраўніцтва канцэрну казала як пра 145 даляраў, гэтак і пра 220 даляраў за 1000 м³. Потым, 9 траўня, паводле паведамленняў расейскай прэсы, Уладзімір Пуцін падпісаў адмысловае распараджэнне, у якім ён рэкамендаваў спыніць усялякія формы непасрэднага альбо пасрэднага субсідыявання беларускай эканомікі і скончыць з рээкспартам расейскіх тавараў праз тэрыторыю Беларусі. Калі б гэтае непацверджанае дагэтуль афіцыйна рашэнне ўвайшло ў жыццё, яно мела б, хутчэй за ўсё, больш балючыя наступствы, чым абяцанае павышэнне цаны газу, бо датычыць гэта продажу нафты.

Расейскія пляны могуць азначаць, што Крэмль рыхтуецца да наступу з акрэсленай мэтай – здабыцця кантролю над сеткай беларускіх газоправодаў, а таксама над мазырскім ды новаполацкім нафтаперапрацоўчымі камбінатамі. Гэта пацвярджаюць словы намесьніка старшыні Газпрому Аляксандра Разанава, які сказаў: «Мы зацікаўленыя набыццём Белтрансагазу і розьнічнага

Беларусь пасья выбраў

Якая будучыня ў рэжыму Лукашэнкі?

прадаўца Белпаліўгазу. Мы маглі б таксама разгледзець магчымасьць набыцьця пэтрахімічных актываў, у тым ліку мазырскага нафтакампінату, 42% акцыяў якога мы кантралюем праз Славнефть». Разанаў прапанаваў таксама, каб у бліжэйшыя гады газ, экспартаваны Газпромам у Беларусь па вышэйшых цэнах быў формай аплаты за гэтыя прадпрыемствы. Пакуль што Лукашэнка ня хоча на падобнае пагадзіцца. Хутчэй за ўсё ён спадзяецца, што пасья нязначных уступстваў канфлікт удасца залагодзіць, як зрэшты неаднакrotnie здарылася раней, а павышэньне цаны газу ня будзе надта вялікім і балючым для беларускай эканомікі.

2. Высновы й сцэнары

Палітыка Расеі ў дачыненні да Беларусі зьяўляецца ключавой справай для будучыні рэжыму Лукашэнкі. Беларусь залежная ад Расеі на многіх плоскасцях, перадусім у эканамічнай сфэры. Гэтак званы «беларускі эканамічны цуд», сутнасьць якога ў сталым эканамічным росьце не зважаючы на адсутнасьць рэформ, можа скончыцца разам з павышэньнем Расеяй цэн на энэргетычную сыравіну. Задаванае шмат гадоў пытаньне адносна стабільнасьці рэжыму Лукашэнкі можа знайсці адказ у выпадку прынцыповай зьмены палітыкі Расеі ў дачыненні да Беларусі.

У апошнія гады можна было неаднаразова мець уражаньне, што адбываецца пералом у зносінах паміж Менскам і Масквой, аднак пазьней аказалася, што агрэсіўная рыторыка Крамля не перакладалася на практычныя дзеяньні, якія б зьмянялі расейскую палітыку адносна Беларусі. Найважнейшае пытаньне датычыць цяпер таго, ці можа Аляксандар Лукашэнка пры акрэсьленых уступствах перад Расеяй надалей разьлічваць на яе падтрымку, ці ўсё ж Масква пойдзе на радыкальны перагляд сваіх зносінаў зь Беларусьсю, паставіць на іншага палітыка і паспрабуе фарсаваць рэальную інтэграцыю ў форме супольнай дзяржавы.

Можна адрозьніць чатыры магчымыя сцэнары разьвіцьця сытуацыі ў расейска-беларускіх зносінах да часу прэзыдэнцкіх выбараў 2008 году ў Расеі.

Сцэнар I

Найбольш верагодным сцэнарам здаецца працяг дагэтулешняй сытуацыі ў расейска-беларускіх зносінах. Гэта азначае, што расейскія ўлады паспрабуюць павялічыць узровень свайго кантролю над рэжымам Лукашэнкі, перадусім пряоймуць сетку газаправодаў, і пастараюцца ў большай, чым да гэтай пары, ступені кантраляваць беларускі гандаль нафтапрадуктаў. Як гэта ўжо зазначалася раней, падобныя дзеянні безвынікова вяліся Крамлём шмат гадоў, і можна меркаваць, што зноў не дадуць плёну. Супраціў Лукашэнкі застанецца вялікі, бо ён разумее, што Расея не зацікаўленая дэстабілізаваннем сытуацыі ў Беларусі. Расея баіцца таксама, што новы лідэр Беларусі мог бы быць яшчэ менш залежны ад Масквы, чым Лукашэнка. Ён перадусім меў бы адкрытую магчымасць супрацоўніцтва з Эўрапейскім Зьвязам і ЗША, што ніколі ня ўдасца Лукашэнку. З гэтага пункту гледжання цяперашні прэзыдэнт Беларусі выгадны Крамлю. Трэба таксама заўважыць, што сённяшні стан расейска-беларускіх зносінаў на руку частцы расейскіх элітаў, якая мае свае ўдзелы ў прыбытках з экспарту нафтапрадуктаў зь Беларусі ў Эўразьвяз, што прыносіць большыя прыбыткі, чым непасрэдны экспат нафты з расей ў Эўразьвяз. Таму верагодна ў Расей існуе лобі, якое стараецца захаваць *status quo* ў дачыненнях на лініі Масква–Менск.

На падставе вышэйзгаданага можна зрабіць выснову, што магчымы газавы канфлікт прывядзе да ўмеркаванага павышэння цаны расейскага газу (максымум да каля 95 даляраў, а значыць цаны, якую сёння плаціць Украіна), што ня выкліча крызысу беларускай экномікі. Лукашэнка зробіць усё, каб ня страціць кантролю над стратэгічна важным Белтрансгазам, хаця нельга выключыць, што яна згодзіцца на продаж меншаснага пакету акцыяў гэтага прадпрыемства. Ня будзе падпісаны Канстытуцыйны Акт Саюзнай дзяржавы, а гэта будзе азначаць, што беларуска-расейская інтэграцыя застанецца ілюзорнай. Дадатковым козырам у руках Лукашэнкі зьяўляецца магчымасць павышэння цаны за транзіт расейскіх энэргетычных рэсурсаў празь беларускую тэрыторыю на Запад. Сённяшнія стаўкі, якія плацяць Беларусі расейскія прадпрыемствы, найніжэйшыя ў Эўропе.

Астатнія тры сцэнары здаюцца нашмат менш імавернымі, аднак нельга іх выключыць.

Сцэнар II

Згодна з другой верагоднай мадэллю, расейскія ўлады вырашаць зьмяніць рэжым у Беларусі. Расея паслядоўна давядзе да значнага павышэння цаны газу для Беларусі (да ўзроўню 150-200 даляраў). Лукашэнка ня прыйме маскоўскіх умоваў і не дапусьціць да страты кантролю над Белтрансгазам, а таксама ня пойдзе на падпісаньне Канстытуцыйнага Акту Саюзнай дзяржавы, бо гэта азначала б канец сувэрэнітэту Беларусі й ягонай улады. Гэта прывядзе да найбольш сур'ёзнага ад 1991 году крызысу ў расейска-беларускіх зносінах. У выніку такога разьвіцьця падзеяў Расея паспрабуе выкарыстаць сытуацыю і правесць і апэрацыю па замене ўлады ў Менску, і закончыць працэс фармаваньня супольнай дзяржавы.

Аднак супраць гэтага сцэнара ёсьць як мінімум 4 аргумэнты.

1) Маскве непатрэбны канфлікт з найвярнейшым, прынамсі ў прапагандным аспэктце, саюзнікам на постсавецкім абшары. У самой Расеі ды іншых краінах СНД гэта было б успрынята як параза расейскай палітыкі.

2) Значнае павышэнне цэнаў энэргіі магло б выклікаць эканамічны крызыс і выклікаць масавыя грамадзкія хваляваньні. З аднаго боку, гэта пахіснула б фундамэнт улады Лукашэнка, а з другога прэрэчыла б палітыцы Расеі, якая на абшары СНД панічна баіцца любых некантрляваных праяваў грамадзкай актыўнасьці, асабліва ў «рэвалюцыйнай» форме.

3) Расея ня мае сёньня ў Беларусі моцнага запlechча, на якім можна было б абаперціся пры магчымай апэрацыі зьмены ўлады.

4) Цягам бліжэйшага году Крэмль будзе заняты падрыхтоўкай да парлямэнцкіх і прэзыдэнцкіх выбараў, а значыць ён ня зможа адначасова засяродзіць увагу на справе Беларусі. Парадаксальна, ня выключана й тое, што магчымы сур'ёзны крызыс беларуска-расейскіх дачыненняў можа прывесць да кансалідаваньня беларускага грамадзтва вакол Лукашэнка, і тым самым падоўжыць функцыянаваньне рэжыму.

Сцэнар III

Паводле трэцяга сцэнара, расейскія ўлады пераадолеюць супраціў Лукашэнкі, і ў сувязі з гэтым запэўняць сабе кантроль над Беларусьсю праз пераняцьцё Белтрансгазу а таксама мазырскага й новаполацкага нафтакамінаў. Аднак яны пакінуць аслабленага Лукашэнку, які будзе вымушаны выконваць распараджэньні Крамля. У такім выпадку адбывалася б паступовае ўключэньне Беларусі ў склад Расеі на маскоўскіх умовах, хаця з пункту гледжаньня міжнароднага права надалей існавалі б дзьве дзяржавы.

Сцэнар IV

Магчымы яшчэ адзін варыянт, сутнасьць якога ў тым, што расейскія ўлады стараліся б выкарыстаць беларуска-расейскую інтэграцыю дзеля вырашэньня праблемы 2008 году. Нельга выключыць, што дзякуючы аб'яднаньню Беларусі з Расеяй магла б паявіцца функцыя прэзыдэнта новай фэдэрацыі, якую ўзначаліў бы Ўладзімір Пуцін. Такое выйсьце, аднак, здаецца малаверагодным.

3. Эўрапейскі Зьвяз у дачыненні да Беларусі

У пэрыяд прэзыдэнцкіх выбараў Беларусь упершыню сталася заўважнай тэмай для мэдыяў у шматлікіх чальцоўскіх краінах Эўрапейскага Зьвязу (ня лічачы трагедыі Чарнобыля і яе наступстваў, на якія ня першы год зьвяртаюць шмат увагі). Раней толькі грамадзкая думка ў суседзкіх дзяржавах: Латвіі Летуве і Польшчы была зацікаўленая падзеямі ў Беларусі, аднак трэці тэрмін паўнамоцтваў Лукашэнкі зьмяніў сытуацыю. Многія вырашылі, што Беларусь зьяўляецца апошняй дыктатурай у Эўропе. У наступныя месяцы адбылося зьніжэньне зацікаўленасьці гэтай краінай, але сытуацыя не вярнулася ў зыходны пункт. Можна сказаць, што праблема Беларусі цяпер больш заўважальная, чым некалькі гадоў таму, хаця трэба таксама падкрэсьліць, што зацікаўленасьць гэтай дзяржавай у Эўрапейскім Зьвязе застаецца адносна невялікай.

Рэакцыя Эўрапейскага Зьвязу на выбары

Цяжка адназначна ацаніць дзеяньні Эўразьвязу пасля прэзыдэнцкіх выбараў. З аднаго боку яны, здаецца, невялікія, і бачная пэўная бездапаможнасьць. Аднак з другога боку трэба падкрэсьліць, што Эўразьвяз дакладна праўляе сёньня значна большую актыўнасьць у параўнаньні да ягоных дзеяньняў падчас і пасля прэзыдэнцкіх выбараў у Беларусі ў 2001 годзе. На наступны дзень пасля выбараў 2006 году міністры замежных справаў чальцоўскіх дзяржаў не прызналі іх дэмакратычнымі, абапіраючы свае меркаваньні на ўступных высновах назі-

ральнай місіі АБСЭ. Адразу пачалася дыскусія над выкарыстаннем санкцыяў да прадстаўнікоў рэжыму, адказных за недэмакратычнае правядзенне выбараў. Празь некалькі дзён пасля гэтага адмысловую заяву ад імя Эўразьвязу выдала Аўстрыя, якая ўзначальвала Эўразьвяз у першым паўгодзьдзі 2006 году. Пад заявай апрача краінаў Зьвязу падпісаліся між іншым Украіна й Малдова. Тое, як былі праведзеныя выбары ў Беларусі жорстка асудзіў таксама Эўрапейскі парлямэнт.

Санкцыі Эўразьвязу былі ўведзеныя адносна хутка. У красавіку было прынятае рашэнне аб тым, каб ахапіць 36 асобаў забаронай уезду ў Эўразьвяз. Сярод іх апынуўся таксама Аляксандар Лукашэнка.

У траўні былі ўведзеныя чарговыя санкцыі па замарожваньні ў Эўрапейскім Зьвязе рахункаў прадстаўнікоў беларускага рэжыму, якім забаранілі прыяжджаць на тэрыторыю супольнасьці. Важна што Зьвяз пакінуў адкрытым сьпіс непажаданых асобаў, і ў любы момант у ім могуць паявіцца новыя прозьвішчы. Дыскусія над накладаньнем санкцыяў паказала разнагалосьсі ўнутры Эўразьвязу. Некаторыя чальцоўскія дзяржавы, між іншым Чэхія, Летува, Польшча й Славачына выказваліся за рашучыя санкцыі. Яны былі таксама за шырэйшыя санкцыі, якія былі прынятыя ў выніку кампрамісу. Частка дзяржаваў-чальцоў, напрыклад Нямеччына, была за больш лагодны падыход. Нямецкі міністар замежных справаў Франк-Вальтэр Штайнмэер падкрэсьліваў, што надта жорсткая рэакцыя магла б зьявіцца будучыя дзеянні Эўразьвязу ў дачыненні да Беларусі. Таму можна сказаць, што ўнутры Эўрапейскага Зьвязу надалей існуе дылема ці ўводзіць больш жорсткія санкцыі, ці можа шукаць магчымасьці дзялёгу з рэжымам. У выпадку некаторых дзяржаваў-чальцоў нежаданьне займаць жорсткую пазыцыю адносна Менску можа быць таксама боязьню раздражніць Маскву, якая назвала выбары дэмакратычнымі.

Наступныя месяцы прынеслі аднак далейшыя дыскусіі над пашырэннем сьпісу асобаў, ахопленых санкцыямі. У Эўразьвязе штораз больш галасоў каб унесці ў сьпіс чарговых прадстаўнікоў рэжыму. Прыхільнікаў павелічэньня

гэтага сьпісу прыбывае, бо ў Беларусі надалей бачныя ўсё новыя праявы парушэньня правоў чалавека, за якія адказваюць людзі рэжыму дагэтуль санкцыямі не ахопленыя.

Аднак у Эўразьвязе няма гаворкі пра значнае пашырэнне сьпісу. Меркаваньнем большасці зьвязаўскіх палітыкаў ды чыноўнікаў, чарговыя рашэньні могуць датычыць адзінак. Дыскутуюць таксама над пытаньнем адыходу ад ільготаў для беларускіх тавараў у рамках агульнай сыстэмы прэфэрэнцыяў. Гэта была б даволі балючая санкцыя ў дачыненні да Беларусі. Яна магла б каштаваць гэтай краіне ад 100 да 300 мільёнаў даляраў у год. Прычынай ліквідацыі ільготаў зьяўляюцца безупынныя парушэньні беларускімі ўладамі правоў працоўных.

Эўразьвяз безупынна паўтарае патрабаваньні вызваліць палітычных вязьняў, між іншым Аляксандра Казуліна і дзеячоў грамадзкай арганізацыі Партнэрства, якая мела манітараваць прэзыдэнцкія выбары. Прадстаўнікі Эўразьвязу сустракаюцца з Аляксандрам Мілінкевічам, ставячыся да яго як да легітымнага лідэра беларускай дэмакратычнай апазыцыі. У красавіку адбыўся візыт Мілінкевіча ў страсбургскую сядзібу Эўрапейскага парлямэнту, і праведзеныя размовы ў Вене з канцлерам Аўстрыі Вольфгангам Шусэлем, які прыймаў беларускага апазыцыянера як галава дзяржавы, якая кіруе Эўразьвязам у сярэдзіне 2006 году. Фінская прэзыдэнцыя (другая палова 2006 г.) аднак адносна мала цікавіцца Беларуссю.

Пытаньне візаў

Адной з найважнейшых справаў у беларуска-зьвязаўскіх зносінах зьяўляецца пытаньне візаў. Для людзей, якія жывуць пад аўтарытарным кіраўніцтвам, магчымасьць паехаць і параўнаць умовы жыцьця ў іхняй краіне і дэмакратычных дзяржавах мае капітальнае значэньне. Абдумваючы сваю палітыку ў дачыненні да Беларусі Эўрапейскі Зьвяз памятае пра вялікую вагу міжчалавечых кантактаў. З аднаго боку, такім чынам, паявіліся перспэктывы пашырэння гэтых

кантактаў, аднак з другога – рашэнне Рады зь ліпеня 2006 году пра павышэнне цаны шэнгенскіх візаў для беларускіх грамадзян з 35 да 60 эўра. У беларускіх умовах новая цана для многіх недасяжная, бо гэта каля траціны сярэдніх месячных заробкаў грамадзяніна Беларусі. Такое значнае павышэнне цаны візаў несумненна створыць перашкоды ў разьвіцці міжчалавечых кантактаў паміж беларусамі і грамадзянамі Эўразьвязу. Здаецца, што гэтай праблемай не заўважае ні большасць чальцоўскіх дзяржаваў, асабліва з шэнгенскай зоны, ні Эўрапейская камісія. Латвія адмовілася ад аплатаў за візы для беларусаў, а астатнія дзеве суседкі маюць нізкія цэны аднаразовых віз. У выпадку Летувы такая віза каштуе 5 эўра, а кошт польскай візы – 6 даляраў.

Занепакойвае, што ў Эўразьвязе няма сур'ёзнай дыскусіі пра тое, якія наступствы для зносінаў паміж супольнасцю й Беларуссю будзе мець уваход новых дзяржаваў-чальцоў, у тым ліку Летувы, Латвіі й Польшчы ў зону Шэнген. Вынікам гэтага станецца рост цэнаў віз, выдаваных гэтымі краінамі беларусам да ўзроўню 60 эўра. Дыскусія на тэму аплатаў за візы для беларусаў павінна весьціся ўжо цяпер, хаця надалей невядомая канкрэтная дата ўваходу суседзяў Беларусі ў Шэнген. Згодна зь дзейнай візавай палітыкай Эўрапейскага Зьвязу на ільготы з боку гэтай арганізацыі могуць разьлічваць толькі тыя краіны, улады якіх вядуць зь ёй дыялёг адносна візаў. Прыкладамі зьяўляюцца Расея, якая ўжо падпісала дамову аб візавых ільготах, і Украіна, якая якраз вядзе размовы аб такім пагадненні. У абодвух выпадках цана шэнгенскіх візаў застанеца на дагэтулешнім узроўні 35 эўра. Падобнага паразуменьня нельга дасягнуць з рэжымам Лукашэнкі, зь якім немагчыма весьці нармальных перамоваў. Для беларускага лідэра такая сытуацыя аказваецца карыснай, бо ён безумоўна не зацікаўлены паездкамі беларусаў у Эўразьвяз, а да таго ж можа казаць, што Эўразьвяз ня хоча бачыць на сваёй тэрыторыі грамадзян ягонаў дзяржавы. Здаецца, многія беларусы прыймаюць прапаганду рэжыму, бо ім цяжка зразумець, чаму візы падаражэюць з 35 да 60 эўра ў выпадку Нямеччыны ці Францыі, а яшчэ больш у выпадку Латвіі, Летувы й Польшчы.

Дзеянні чальцоўскіх дзяржаваў

Апрача дзеянняў усяго Зьвязу важныя таксама дзеянні паасобных чальцоўскіх дзяржаваў. Зьвяртае ўвагу адкрытасць уладаў дзяржаваў Эўразьвязу на Мілінкевіча. Лідэр беларускай апазыцыі сустракаўся зь лідэрамі й палітыкамі на высокім узроўні ў некалькіх чальцоўскіх дзяржавах. Асаблівага падкрэсленьня заслугоўваюць два візыты ў Францыю (у траўні й верасьні), дзе ён сустраўся між іншым зь міністрамі замежных справаў, унутраных справаў, міністрамі па эўрапейскіх справах, а таксама размаўляў з канцлер Ангелай Мэркэль у Бэрліне ў красавіку 2006 г. Гэтыя візыты зьяўляюцца пацверджаньнем значэньня Мілінкевіча ў якасьці лідэра беларускіх дэмакратаў.

Важнай акцыяй чальцоўскіх краінаў Эўразьвязу (між іншым Польшчы, Чэхіі і Эстоніі) а таксама Украіны зьяўляецца падтрымка для беларускіх студэнтаў, выключаных з ВНУ ў сваёй краіне. Каля 400 студэнтаў, якія ў 2006 годзе з палітычных меркаваньняў не маглі вучыцца ў беларускіх навучальных установах, атрымалі магчымасьць працягваць навучаньне за мяжой. Дагэтуleshнія вынікі гэтай акцыі трэба прызнаць посьпехам. Упершыню ў такім маштабе ўдалося дапамагчы маладым людзям, рэпрэсаваным у Беларусі. Гэта вельмі важны сыгнал для асобаў, якія хочуць заангажавацца ў апазыцыйную дзейнасьць, які паказвае, што ў выпадку перасьледу з боку ўладаў, яны могуць разьлічваць на дапамогу. Важным здаецца й тое, што правядзеньне акцыяў падтрымкі студэнтаў было магчымым дзякуючы супольным дзеяньням дзяржаваў Эўрапейскага Зьвязу ды беларускай ініцыятывы дапамогі рэпрэсаваным, якая паўстала пасля сакавіцкіх прэзыдэнцкіх выбараў. Чальцоўскія краіны Эўразьвязу дапамагаюць таксама студэнтам, якія яшчэ да выбараў страцілі магчымасьць вучыцца ў Беларусі. У сакавіку 2006 г скандынаўскія краіны падтрымалі віленскі Эўрапейскі Гуманітарны Ўнівэрсытэт квотай 2,78 мільёна эўра, што разам з датацыяй, атрыманай з Эўразьвязу, дазволіць цягам трох гадоў працягваць навучаньне 350 студэнтаў. Апрача дапамогі рэпрэсаваным студэнтам штораз больш надзённай праблемай робіцца падтрымка тых, каго звальняюць з працы. Гэта аказваецца асабліва важным у беларускіх рэаліях, дзе дзяржава зьяўляецца

працадаўцам большасці жыхароў. Бачныя ўжо першыя праявы такіх дзеянняў. У Польшчы знойдуць часовае працаўладкаванне 65 асобаў, якія страцілі працу ў Беларусі з палітычных прычын.

ЗША й Канада

Важнымі партнёрамі Эўразьвязу ў справе Беларусі зьяўляюцца Злучаныя Штаты, а таксама Канада. Палітыка гэтых краінаў у дачыненні да Беларусі пасья сакавіцкіх прэзыдэнцкіх выбараў падобная да палітыкі Эўразьвязу. Абедзве краіны ўвялі санкцыі ў дачыненні да прадстаўнікоў беларускага рэжыму ў такім самым памеры, што й Эўразьвяз. Абмежавалі таксама магчымасьць супрацоўніцтва сваіх прадпрыемстваў зь беларускімі фірмамі. Сымбалічны быў акт адмовы, якім улады Канады адказалі на просьбу пасадкі беларускага самалёту, што ляцеў зь Менску ў Гавану з афіцыйнай урадавай дэлегацыяй на борце, у складзе якой былі „неўязныя” асобы. Аднак у палітыцы Вашынгтону няма новых прынцыповых ініцыятываў адносна беларускага рэжыму. Бачна, што для амэрыканскіх уладаў Беларусь застаецца ня болей як адным са шматлікіх другарадных пытанняў.

Магчымыя спосабы дзеянняў Эўрапейскага Зьвязу

Зьвяз мае дзве магчымасьці дзеянняў у дачыненні Беларусі. Першая зь іх была б працягам папярэдніх крокаў. Праявамі гэтай мадэлі было б: захаваньне альбо невялікае пашырэнне сьпісу асобаў ахопленых санкцыямі, далейшая вэрбальная крытыка беларускага рэжыму ў выпадку недэмакратычных дзеянняў. З боку Эўразьвязу як арганізацыі не стае новых мэтадаў дапамогі дэлегалізаваным альбо ад пачатку нелегальным беларускім арганізацыям, і надалей слабая каардынацыя падтрымкі з боку чальцоўскіх дзяржаў.

Другая магчымасьць дзеяння прадугледжвала б глыбокія зьмены ў дагэтулешнай палітыцы. Яны былі б у значным пашырэнні кола асобаў, ахопленых санкцыямі (сюды ўключылі б як мінімум сотні, калі ня тысячы прадстаўнікоў

рэжыму). У сьпіс стала ўносіліся б прозьвішчы людзей, адказных за чарговыя праявы перасьледу. У ім апынулася б таксама значна болей чым цяпер асобаў, якія прычыніліся да недэмакратычнага правядзеньня сакавіцкіх прэзыдэнцкіх выбараў. Гнеўныя рэакцыі беларускага рэжыму на санкцыі, а таксама словы прадстаўнікоў рэжыму аб тым, што яны накіруюць скаргі ў справе візавых санкцыяў у міжнародныя суды сьведчаць аб эфэктыўнасьці такіх дзеяньняў, і зьяўляюцца аргументам за іх шырэйшае выкарыстоўваньне. Таму цяжка зразумець супраціў некаторых палітыкаў Эўразьвязу адносна значнага пашырэння кола асобаў, ахопленых санкцыямі.

Неабходная й зьмена візавай палітыкі адносна беларусаў. Нельга дапусьціць павышэньня цэнаў шэнгенскіх візаў для грамадзян Беларусі да 60 эўра. Добрым пастулятам была б прапанова зьніжэньня дагэтулешніх цэнаў і нават адмова ад аплаты за візы. Рэжым будзе шторааз больш зацікаўлены ізаляцыяй беларусаў ад Эўразьвязу. Існуе вялікая верагоднасьць зьмяншэньня ў 2006 годзе колькасьці асобаў, якія зь Беларусі едуць за мяжу. Пры цане 60 эўра за візу можна чакаць далейшага зьмяншэньня колькасьці грамадзян, якія едуць за мяжу.

Разьвіцьцё падтрымкі для рэпрэсіяваных павінна застацца адным з прыярытэтаў дзеяньняў і Эўразьвязу як арганізацыі, і паасобных чальцоўскіх краін. Нельга прызнаць, што акцыя завершаная калі дапамаглі каля 400 студэнтам, якім далі магчымасьць вучыцца па-за Беларусьсю. Неабходнае запэўненьне стабільнага фінансааваньня на наступныя гады. Гэта было б доказам падрыхтаванасьці Эўразьвязу да чарговых рэпрэсіяў у Беларусі. Вельмі вялікае значэньне мае пашырэнне дапамогі для тых, каго звальняюць з працы. Трэба ня толькі даць людзям магчымасьць працаваць за мяжой, але й падтрымаць фонды, якія аказваюць фінансавую падтрымку тым, каго перасьледуюць з палітычных меркаваньняў унутры самой Беларусі. Ключавой справай была б падтрымка для нелегальных грамадзкіх арганізацыяў у Беларусі, колькасьць якіх будзе верагодна ўзрастаць з увагі на тое, што Лукашэнка зачыняе легальныя арганізацыі. Дзеля гэтага патрэбная новая прылада, прапанаваная ўжо ад 2005 году The European Democracy Agency.

4. Высновы для Эўрапейскага Зьвязу

1. Дэмакратызацыя Беларусі можа адбыцца толькі ў выніку зьмены ўлады ў гэтай краіне. Рэжым Лукашэнкі нерэфармавальны, як гэта было ў выпадку рэжыму Слабадана Мілошэвіча ў Сэрбіі пад канец 90-х гадоў. У выніку апошніх выбараў беларускі рэжым перакрочыў мяжу, і няма вартаньня. Трэці тэрмін паўнамоцтваў Лукашэнкі непрыёмальны. Цяжка ўявіць сабе сытуацыю, у якой беларускі кіраўнік згадзіўся б на паступовую перадачу ўлады.

2. Зьмена ўлады й трансфармацыя Беларусі будуць тым лягчэйшымі, больш бяспечнымі ды ўдалымі, чым больш узмоцніць незалежныя асяродзьдзі й дэмакратычную апазыцыю. З гэтай прычыны, ключом да зьмены сытуацыі ў краіне зьяўляецца адпаведная падтрымка менавіта гэтых асяродзьдзяў. Стаецца неабходным захаваньне максымальнай еднасьці беларускай апазыцыі. Аляксандар Млінкевіч на сёньня яе натуральны лідэр.

3. Эўрапейскі Зьвяз і Злучаныя Штаты кажучь пра неабходнасьць дэмакратызацыі Беларусі. Гэта азначае, што іхнія дзеяньні мусяць дапамагчы ў зьмене рэжыму ў гэтай краіне. Палітыка Эўразьвязу й Злучаных Штатаў у дачыненні да Беларусі ня можа, такім чынам, засяроджвацца на дэмакратызаваньні рэжыму, а павінна падтрымаць беларускае грамадства, асабліва ягоную актыўную частку, у барацьбе з рэжымам.

4. Справа Беларусі ўплывае на зносіны Эўрапейскага Зьвязу й Злучаных Штатаў з Расеяй. Гэта вынікае з цалкам адрознай ацэнкі падзеяў у Беларусі з пункту гледжання Эўразьвязу з ЗША з аднаго боку, і Расеі з другога. Расейская палітычная эліта бачыць у Беларусі свайго саюзьніка, рашуча пратэстуе супраць завастрэньня эўразьвязаўскай ды амэрыканскай палітыкі адносна гэтай краіны. Эўразьвяз і Злучаныя Штаты ня могуць сабе дазволіць зусім маўчаць гледзячы на разьвіцьцё падзеяў у Беларусі толькі таму, што гэта раздражняе Расею. Калі б яны падпарадкаваліся націскам Расеі, гэта азначала б адмову ад элемэнтарных прынцыпаў, якімі яны кіруюцца. Усё сьведчыць аб тым, што канфлікт вакол Беларусі паміж Эўрапейскім Зьвязам, Злучанымі Штатамі й Расеяй будзе нарастаць цягам далейшага йснаваньня рэжыму Лукашэнкі і падтрымкі яго з боку Крамля. Эўразьвяз і ЗША не застаюцца абыякавымі ў выпадку магчымага аб'яднаньня Беларусі й Расеі. У цяперашняй сытуацыі беларускае грамадзтва ня мае найменшых магчымасьцяў свабодна выказацца на гэтую тэму. Стварэньне супольнай дзяржавы было б *de facto* анэксіяй Беларусі Расеяй.

Выклікам для Эўразьвязу й ЗША зьяўляюцца ўсё больш заўважныя супольныя дзеяньні групы аўтарытарных дзяржаваў, на чале якіх стаяць папулісты, да якіх апрача Ірану й Вэнэсуэлы адносіцца й Беларусь. У пэўнай меры супрацоўніцтва гэтых дзяржаваў адбываецца «пад патранажам» Расеі. Іхныя супольныя дзеяньні ў вялікай ступені маюць млітарны характар (гандаль зброяй і вайсковымі тэхналягіямі).

Публікацыі ў рамках праекту Эўрапейскі выбар для Беларусі

Беларусь. Сцэнары рэформ (2003); шырокая апрацоўка аўтарства беларускіх экспертаў, у якой знаходзяцца прапановы рэформаў у галіне палітыкі, эканомікі і грамадства, а таксама адукацыйнай сыстэмы ў краіне. Публікацыя ў ангельскай, беларускай і польскай вэрсіях.

Białoruś w pogoni za Europą (2004); гэта збор тэкстаў беларускіх і польскіх экспертаў, якія прадстаўляюць унутраную сытуацыю ў Беларусі і прапановы рэформ з мэтай адкрыцця краіны на перспектывы інтэграцыі з Эўрапейскім Зьвязам. Публікацыя даступная ў польскай і ангельскай мовах.

Effective policy towards Belarus. A Challenge for the enlarged EU, Grzegorz Gromadzki, Luboš Veselý, Witali Silicki (2005); аналіз сытуацыі ў Беларусі і прапанова рэкамендацыяў для палітыкі Эўрапейскага Зьвязу ў дачыненні да гэтай краіны. Публікацыя паўстала ў супрацоўніцтве з праскай Асацыяцыяй Міжнародных справаў. Тэкст выключна ў ангельскай вэрсіі.

Towards Unity. Belarusian Opposition Before the Presidential Election 2006, Wojciech Końcówczuk (2005); публікацыя аналізуе сытуацыю ўнутры беларускай апазыцыі пасля Кангрэсу Дэмакратычных Сіл у кастрычніку 2005 г. Тэкст даступны ў польскай і ангельскай вэрсіях.

Pomiędzy Unią Europejską a Rosją. Problematyka migracji z Białorusi, Ukrainy i Mołdawii, Wojciech Konończuk (2005); рапарт аб найважнейшых праблемах звязаных зь міграцыямі зь Беларусі, Украіны й Малдовы, пачынаючы ад спробы акрэсьленьня іхняга маштабу і звязаных зь ім супярэчнасьцяў, галоўных напрамкаў, заканчваючы на іх характары й наступствах. Тэкст выключна ў польскай вэрсіі

Актыўна й супольна. Эўразьвяз у дачыненні да Беларусі на будучыню, Гжэгаж Грамадзкі, Любаш Вэсэлы (2006); рапарт аналізуе ўнутраную сытуацыю ў Беларусі і яе міжнароднае палажэньне за некалькі тыдняў да прэзыдэнцкіх выбараў. Тэкст быў апрацаваны пры супрацоўніцтве з Асацыяцыяй Міжнародных справаў з Прагі. Даступны ў ангельскай, беларускай і польскай вэрсіях.

Беларусь перад і пасля 19 сакавіка – магчымыя сцэнары, Якуб Баратынскі, Гжэгаж Грамадзкі, Войцех Каноньчук (2006); аналіз прадстаўляе магчымыя сцэнары разьвіцьця падзеяў у Беларусі перад і пасля прэзыдэнцкіх выбараў, а таксама аналізуе перадвыбарчыя дзеяньні ўлады і апазыцыі. Даступны ў агнельскай, беларускай і польскай вэрсіях.

Po wyborach prezydenckich na Białorusi (2006); матэрыялы з канфэрэнцыі з удзелам: Сяргея Альфера, Андрэса Гэркэля, Алеся Дзікавіцкага, Вольгі Карач, Войцеха Станіслаўскага, Яраслава Раманчука, Адама Эбэрхарта, Робэрта Тышкевіча й Паўла Казанэцкага; даступныя ў ангельскай і польскай вэрсіях.

Публікацыі даступныя на сайце:

<http://www.batory.org.pl/mnarod/pub.htm#bialo>